“JUDOLIK DIYORI” ASARIDA OBRAZLAR VA ULARNING RUHIY KECHINMALARI

Tursunova Sanobar Najmiddinovna

Annotatsiya

O‘zbek adabiyoti taraqqiyotida inson ruhiyati, kechinmalari va ijtimoiy muhit ta’sirini badiiy talqin etishga e’tibor tobora ortib bormoqda. Bu jarayonda insonning ma’naviy iztiroblari, ichki kurashlari va jamiyat bilan munosabatlarini yorituvchi asarlar alohida ahamiyat kasb etadi. Shulardan biri “Judolik diyori” asari bo‘lib, unda muallif insonning ajralish, yo‘qotish va ruhiy iztirob holatlarini chuqur badiiy tahlil qiladi. Asarda yaratilgan obrazlar tizimi o‘zining psixologik chuqurligi, ramziy mazmuni va ijtimoiy-falsafiy talqini bilan ajralib turadi. Obrazlar tizimi adabiy asarning kompozitsion va mazmuniy asosini tashkil etuvchi muhim unsurlardan biridir. “Judolik diyori”dagi qahramonlar, ularning xarakteri, ruhiy kechinmalari, o‘zaro munosabatlari nafaqat voqealarni rivojlantiradi, balki asarning g‘oyaviy ma’nosini ochishda ham yetakchi o‘rin tutadi. Ushbu maqolada asarda yaratilgan obrazlar tizimi, ularning badiiy vazifasi, ramziy talqini hamda psixologik qatlamlari ilmiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: *obrazlar tizimi, ramz, timsol, psixologik tasvir, badiiy tafakkur, qahramon xarakteri, ruhiy kechinma, badiiy detal, psixologizm, dramatizm, ma’naviy iztirob, syujet dinamikasi, badiiy umumlashtirish, ramziy talqin, ichki monolog.*

KIRISH

“Judolik diyori” asaridagi markaziy qahramon butun syujetning mazmuniy va kompozitsion markazida turadigan, inson ruhiyatining murakkab qatlamlarini o‘zida mujassam etgan timsoldir. Muallif qahramonni oddiy voqea ishtirokchisi sifatida emas, balki keng falsafiy ma’no yuklangan ruhiy jarayonlarning markazi sifatida tasvirlaydi. Bosh qahramonning ichki olami hayotning mazmuni, yo‘qotish, ayriliq, umid, qo‘rquv, o‘zlikni anglash singari mavzularni qamrab olgan murakkab ruhiy manzara sifatida talqin qilinadi. Qahramondagi iztirob motivi asarning bosh mavzusini belgilaydi. U o‘zining o‘tmishdagi xotiralari bilan yuzlashadi, ajralishning og‘riqlarini qayta his qiladi, o‘zidan va atrofidan begonalashadi, ruhiy tiklanish yo‘lida izlanadi. Bunday tasvir jarayonida muallif qahramonning ruhiy holatlarini juda nozik psixologik detallarda ochib beradi. U o‘z holatining sabablarini tahlil qiladi, o‘zini tanqid qiladi, o‘zini tushunishga intiladi, shu orqali asar davomida “ruhiy yetilish” jarayoni yuzaga chiqadi.

Markaziy qahramon ko‘pincha “Judolik” ramzi bilan bog‘liq. Bu ramz uning hayotidagi ajralish, yo‘qotish, o‘zligini yo‘qotish jarayonlarini ifodalaydi. Qahramon nafaqat kimdandir ayrilgan, balki o‘zining avvalgi hayotidan, avvalgi his-tuyg‘ularidan ham ajralib qolgan. Bu holat obrazning chuqur psixologik mazmun kasb etishiga sabab bo‘ladi.

Markaziy qahramon ruhiy kechinmalarining bosqichlari

Bosqich	Ta’rifi	Asardagi vazifasi
Iztirob	Yo‘qotish og‘rig‘i, depressiv holat	Syujetning boshlang‘ich dramatik vaziyati

Ichki kurash	Umid–umidsizlik, qo‘rquv–jasorat o‘rtasidagi qarama-qarshilik	Qahramon xarakterining ochilishi
Begonalashuv	O‘zidan va jamiyatdan uzoqlashuv	Falsafiy mazmunning kuchayishi
Izlanish	O‘zlikni qayta kashf qilish, ma’naviy tiklanish	Asarning yakuniy g‘oyaviy yechimi

Ikkinchi darajali obrazlar tizimi

Asarda markaziy qahramonning ruhiy holatini to‘ldiruvchi va ochib beruvchi ikkinchi darajali obrazlar keng tizimi yaratilgan. Ular syujetning tashqi voqealaridan ko‘ra ko‘proq qahramonning ruhiy olami bilan bog‘liq holda talqin etiladi.

Bu obrazlar bir necha guruhlarga bo‘linadi:

O‘tmish bilan bog‘lovchi obrazlar qahramonning oldingi hayotidagi voqealar, odamlar, kechinmalarni eslatib turadi. Umid va yo‘l ko‘rsatuvchi ramziy obrazlar qahramonga yo‘l, ma’no, maqsad beradi. Ziddiyat kuchaytiruvchi obrazlar qahramonning ruhiy tushkunligini yanada kuchaytiradi, uning ichki kurashini qo‘zg‘atadi. Ikkinchi darajali obrazlar orqali muallif qahramonning ruhiy olamini yanada kengroq tasvirlaydi, uning ichki dunyosi ko‘p qatlamli ekanligini ko‘rsatadi.

Ikkinchi darajali obrazlarning funksional vazifasi

Obraz turi	**Badiiy vazifasi**	**Qahramon ruhiyatiga ta’siri**
O‘tmishni eslatuvchi shaxslar	Xotira, kechmishning qaytishi	Iztirobni kuchaytiradi
Umid beruvchi obrazlar	Yo‘l ko‘rsatish, ma’naviy tayanch bo‘lish	Ruhiy tiklanishni boshlaydi
Ziddiyatli obrazlar	Ichki konfliktni kuchaytirish	Umidsizlik va qarama-qarshilikni oshiradi

“Judolik diyori” asarida ramzlar alohida estetik vazifa bajaradi. Har bir ramz qahramonning ma’lum ruhiy holatini anglatadi, syujetning ichki mantig‘ini boyitadi.

Asardagi asosiy ramziy obrazlar:

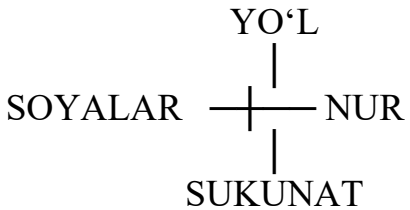
Yo‘l - hayot sinovlari, izlanish, o‘zligini topish jarayoni.

Sukunat - ichki bo‘shliq, yolg‘izlik, ruhiy uzilish.

Soyalar - o‘tmish qo‘rquvlari, xotiralarning og‘rigi.

Nur - umid, poklanish, ma’naviy yuksalish.

“Judolik diyori” asarida ramzlar tizimi

Asar psixologik tasvirning yuksak namunalaridan bo‘lib, muallif qahramonlarning ichki olamini asarning asosiy badiiy kuchiga aylantiradi. Psixologik tasvir quyidagi usullar orqali ochiladi:

ichki monolog
ichki dialog
tush ko‘rish motivi
o‘tkinchi fikrlar oqimi
badiiy detal

Muallif qahramonlarning tashqi harakatlaridan ko‘ra ularning kechinmalari, ichki ovozi, o‘z-o‘ziga savollari orqali badiiy mazmun yaratadi. Shu bois asar psixologik realizm an’analariga yaqin.

Asardagi ayrim obrazlar individual qahramon sifatida emas, balki muayyan g‘oya yoki falsafiy tushunchaning timsoli sifatida talqin qilinadi. Muallif ularni yaratishda insonning jamiyat bilan munosabatlari, uning ichki va tashqi muammolari, ruhiy iztiroblari va ijtimoiy ziddiyatlarini ochishga intiladi. Shu orqali asarda quyidagi masalalar ko‘tariladi: insonning jamiyatga moslashishidagi qiyinchiliklar va muammolar; ma’naviy bo‘shliq, ichki ruhiy iztirob va o‘zligini yo‘qotish holatlari; ajralishning ijtimoiy va psixologik ildizlari; zamonaviy jamiyatdagi begonalashuv va odamlar o‘rtasidagi uzoqlashuv. Bu obrazlar faqat syujetning voqea qismida ishtirok etmay, balki asarning g‘oyaviy qatlamini shakllantiruvchi muhim element sifatida namoyon bo‘ladi. Ular o‘quvchiga faqat qahramonlarning hayotini ko‘rsatib qolmay, balki hayotiy, ijtimoiy va falsafiy muammolarni badiiy-estetik vositalar orqali chuqur his qilish imkonini beradi.

XULOSA

“Judolik diyori” asarida yaratilgan obrazlar tizimi o‘zining murakkab tuzilishi, ramziy qatlamlari, psixologik chuqurligi va falsafiy teranligi bilan o‘zbek zamonaviy nasrining yuksak namunalaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Asarda muallif inson ruhiyatidagi o‘zgarishlar, uning jamiyat, o‘tmish, xotira va o‘z-o‘zi bilan munosabatlarini badiiy, estetik va falsafiy asosda tadqiq etadi. Bosh qahramon obrazida insonning ruhiy parchalanishi, o‘zligini yo‘qotishi, ajralishning ichki kechinmalariga berilishi, so‘ngra ruhiy tiklanish sari yo‘l olishi uzviy va mantiqiy tarzda tasvirlangan.

Markaziy qahramonning iztiroblari va ichki kurashi asarning dramatik asosini tashkil etar ekan, ikkinchi darajali obrazlar bu jarayonni to‘ldiruvchi va kengaytiruvchi ma’naviy ko‘zgular sifatida namoyon bo‘ladi. Ular qahramonning o‘tmish bilan bog‘liq xotiralarini uyg‘otadi, umid yoki umidsizlik manbai bo‘ladi, uning qarorlariga ta’sir ko‘rsatadi va psixologik dunyosining ochilishiga xizmat qiladi. Asardagi ramziy obrazlar — yo‘l, soyalar, sukunat, nur — qahramonning ruhiy dunyosidagi o‘zgarishlarni falsafiy darajada yoritadi. Bu ramzlar asar mazmunini nafaqat obrazli, balki ma’naviy jihatdan ham boyitadi. Muallif ramzlar orqali o‘quvchini qahramon ruhiy olamiga yaqinlashtiradi, uning iztirob, umid, qo‘rquv va izlanishlariga sherik qiladi.

Psixologik tasvirning kuchli bo‘lishi asarning badiiy yutug‘i sifatida ko‘rinadi. Ichki monolog, dialog, tush motivlari, fikrlar oqimi kabi usullar orqali yaratilgan tasvirlar qahramonning ichki ziddiyatlarini aniq ko‘rsatadi. Buning natijasida asarda kuchli psixologik realizm yuzaga keladi. Ijtimoiy-falsafiy obrazlar esa asarning ma’nosini chuqurlashtiradi, inson va jamiyat o‘rtasidagi murakkab munosabatlar, begonalashuv, ma’naviy bo‘shliq, ajralish hodisasining falsafiy ildizlarini ochadi.

Shunday qilib, asarda yaratilgan obrazlar tizimi nafaqat syujetni boyitadi, balki muallifning jamiyat, inson va hayot haqidagi qarashlarini badiiy shaklda ifodalaydi.

Umuman olganda, “Judolik diyori”dagi obrazlar tizimi o‘zining ko‘p qatlamliligi, ramziy ko‘lami va psixologik chuqurligi bilan zamonaviy o‘zbek adabiyotida o‘ziga xos badiiy hodisa sifatida baholanishi mumkin. Asarning har bir obrazi inson ruhiyatining bir jihatini yoritadi, qarama-qarshi hislar, iztiroblar, umidlar orqali badiiy mazmunni yanada boyitadi. Shu sabab, mazkur asar adabiy tahlil, psixologik tadqiqot va ramzshunoslik uchun muhim manba sifatida qadrlanadi.

ADABIYOTLAR

1. Qodirov A. Adabiyotshunoslik asoslari. — Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti, 2021.
2. Yo‘ldoshev Q. Badiiy matn talqini va tahlili. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
3. Karimov N. Zamonaviy o‘zbek nasrida psixologizm masalalari. — Toshkent, 2020.
4. Rasulov U. Adabiy obraz va badiiy timsollar tahlili. — Toshkent: Ma’naviyat, 2018.
5. Qodirova M. Zamonaviy nasrda ramz va timsollar tizimi. — Toshkent: Adabiyot, 2022.
6. Jo‘rayev S. “Zamonaviy adabiyotda ruhiy iztirobning badiiy talqini” // Adabiyot va san’at jurnali, 2021.
7. Tursunov H. Badiiy tafakkur va psixologik tasvir. — Buxoro: Buxoro DU nashriyoti, 2019.
8. “Judolik diyori” asariga bag‘ishlangan adabiy tahlil maqolalari (mavjud ilmiy manbalar).Usmonova, M. *Alisher Navoiy asarlaridagi fitonimlarning leksik-semantik va stilistik tahlili*. – Jizzax: Dissertatsiya, 2023.